

hogy a CD-ROM használatára való felkészítés során foglalkozni kell a logikai operátorokkal, az index és a teaurusz használatával és a csonkolással. A nem angol anyanyelvű diákok oktatása során külön kell figyelni a csonkolásra a többes számú formák miatt, és a teauruszok használatára, hogy az alternatív fogalmakat is meg lehessen kapni. Ezenkívül az adatbázisok előállítói olyan keresőrendszereket alkalmazhatnak, amelyek része az intelligens automatikus pluralizáció.

Jövőbeni kutatási területek

Mielőtt a következtetésekből általánosítanánk, figyelembe kell vennünk a mintacsoport nagyságát. Ugyanakkor azonban a viszonylag homogén csoport tükrözi azokat a tipikus problémákat, amelyekkel a kezdő, alsóéves hallgató végfelhasználók szembekerülhetnek. A jövőben nagyobb mintát kellene használni. Ez érvényes arra is, ha a különböző nyelvi csoportokat akarjuk vizsgálni.

Az, hogy a legtöbb diák nem használ ki bizonyos keresési módszereket, arra is utal, hogy további kutatásokkal kellene a kezdő felhasználók számára hasznos eszközöket kialakítani. A felhasználási segédlet olyan keresési megoldásokkal foglalkozik, amelyek a kezdő felhasználók számára túl nehezek (a mezők szerinti, a teauruszban

és az indexben való keresés), a képzésnek egyszerűbb keresési módokra kellene koncentrálnia.

Javaslatok

A CD-ROM adatbázisoknak sok olyan jellemzője van, amely vonzó a végfelhasználók számára. Az információtudomány szakembereinek tisztában kell lenniük azzal, milyen hatása van annak, hogy egyre növekszik és differenciálódik a felhasználók köre. Mindenkinek szüksége van általános felhasználói képzésre, a nem angol nyelvűeknél ezt ki is kell egészíteni.

Amikor a jövőben a felhasználóbarát rendszereket próbálnak kialakítani, figyelembe kell venni azokat a problémákat, amelyekkel a felhasználók találkozhatnak. Bár a Z39.50 protokoll és egyéb szabványok alkalmazása nagyobb mértékű szabványosítást biztosít a különböző keresőrendszerek között, még jobb cél lenne olyan keresőrendszer kialakítása, amely a legkülönbözőbb felhasználóknak nyújtana magas szintű használatot.

/DIMARTINO, D.–FERNES, W. J.–SWACKER, S.: CD-ROM search techniques of novice end-users: Is the English-as-a-second-language student at a disadvantage? = *College and Research Libraries*, 56. köt. 1. sz. 1995. p. 49–59./

(Murányi Péter)

Szakmai információk kommunikálása az iparban

Időről időre felmerül a kérdés: az objektív szükségletek képest megfelelő-e a szakmai információk kommunikálása az iparban, az egyes iparágakban, konkrét üzemekben. A dolog ui. felettebb összetett, érdemi megítéléséhez, az esetenként szükséges közbeavatkozásokhoz többféle megközelítésre van szükség. Ráadásul a világ nemrég még „szocializmust építő” tájain ez a kommunikáció az ipari ágazatok-üzemek transzformálásának – magánosításának és strukturális átalakításának – bonyolult körülményei között megy végbe, mégpedig azzal az igénnyel, hogy hozzájáruljon az érintett iparágaknak a világ ipari cselekményeibe integrálásához.

Hogy érdemi képet tudjunk kapni valamely iparág vagy üzem információkommunikálási gyakorlatáról, legalábbis a következő nézőpontokból kell vizsgálódnunk-elemezniük:

- a kommunikáció résztvevői (az egyes azonos vagy hasonló feladatkörű csoportok figyelembevételével);
- a kommunikációs szituációk válfajai (pl. csillag, lánc, villa alakzatúak, illetve kombinációik);
- a kommunikáció típusai (pl. szóbeli, írásbeli, egyéb formájú közlések);

- a kommunikáció irányai (vertikális és horizontális szintek, bentről-bentre, bentről-kintre, kintől-kintre tartók);
- a kommunikáció érdekeltjei (egyedek, csoportok);
- a kommunikáció jellege (nem nyilvános, félig nyilvános, nyilvános, azaz szakirodalmi dokumentumokra épülő).

Az információközlési folyamatok zavartalanságát mindinkább a számítástechnikán alapuló eszköztár garantálja a hagyományos eszköztár felváltásaképpen.

Áttérve az iparban folyó információkommunikálás némely sajátosságára, mindenekelőtt azt kell megemlíteni, hogy a kommunikációs szituációk meghatározott része az iparüzésben szükséges találékonysággal, ötletgazdagsággal függ össze, azt tárgyalja. A közölt információk e jegyben az invenciót serkentik, újfajta megoldásokra sarkallnak. Ennek folytán új erőforrások tárulnak fel, újra és újra mozgásba jön az egész struktúra.

További sajátosság: az ipari információk gyakorta különféle védelemben részesülnek. Ilyenkor az alkotó jellegű kommunikálás a védelem átfogta tárgyak és eljárások új megoldásokkal való túlszárnyalását célozza.

Harmadik sajátosságként az ipar és a természeti és társadalmi környezet közötti folyamatos kommunikálási szükségletet kell hangsúlyozni. (Egyébként az iparágak hagyományos osztályozása éppen a természeti környezet alapján alakult ki, így pl.: bányaipar, faipar, üvegipar.)

Új utak nyitása a szakmai információk kommunikálása végett hozzájárul befogadásuk, értékelé-

sük és osztályozásuk tökéletesítéséhez, és következőképpen az ipari termelésnek „mély süllyedésből való” felemeléséhez.

JANOŠTIKOVÁ, B.: *Komunikácia odborných informácií v priemysle.* = *Knižnice a informácie*, 28. köt. 11. sz. 1996. p. 474–477./

(Futala Tibor)

A számítógépes információs rendszerekkel kapcsolatos visszaélések

A számítógépes információs rendszerekkel kapcsolatos visszaéléseknek nincs se szeri, se száma. A szakirodalom, lévén meglehetősen új keletű jelenségről szó, egyelőre nem állapodott meg az információs jogszabályozás szempontjából is fontos osztályozásukat illetően. Ahány az e témakörben publikáló szerző, annyiféle az osztályozási javaslat. E javaslatok túlnyomó része korántsem átfogó. Annyiban azért hasznosak, hogy egyrészt továbbgondolásra készítetnek, másrészt „nyersanyagként” használhatók fel egy átfogó osztályozási kísérletnél.

Referált cikkünk szerzői éppen erre a kísérletre vállalkoznak, amikor különféle lehetséges nézőpontokból minősítik-differenciálják a visszaéléseket. A következőképpen:

Lényegük és következményeik alapján a szóban forgó visszaélések bűntények, szélhámosságok, huliganizmusok, melyek – típus szerinti megkülönböztetésben – vagy a programok, vagy a rendszerek más összetevői ellen irányulnak. Céljuk tekintetében lehetnek taktikaiak vagy stratégiaiak. Jellemük szerint előre elterveltek és előre el nem terveltek találhatók közöttük.

A visszaélésekre – hangzik a további disztinkció – vagy az információs rendszeren belül, vagy a rendszer környezetében kerül sor. Ami hatósugárakat illeti: részint a rendszer egészét, részint pedig csak egyes elemeit alterálják. A visszaélések elkövetésére a berendezések meghibásodása, a programeszközök inkorrekt igénybevételének szándéka, a nem jogszerű hozzáférés lehetősége és a nem kielégítő adatvédelem csábíthat.

A fenti nézőpontok alkalmazásával bármely visszaélést nagyjában-egészében definiálni lehet, különösen ha az egyes nézőpontok szerinti minősítéseken belül további árnyalásokkal élünk. Szerzőink közülük e cikkben az egyik nézőpont szerinti

megkülönböztetés, nevezetesen a *programok ellen elkövetett visszaélések* mélységi differenciálására tesznek javaslatot.

A programellenes visszaélések „családjában” az első helyre a jelszószerzési programok kívánkoznak. Ezek vagy a jelszó „közhírré tételét”, vagy elsajátítását célozzák meg. Másodjára a lyukakat (trap door) kell megemlíteni. Ez a műfaj visszaélésként használva „a rendszer elleni támadás első lépése”. A következő visszaélési mód a logikai bomba, melynek célja a számítógépes rendszer normális működésének akadályozása. A „trójai faló” kifejezés alatti programok a nem jogszerű hozzáférés eszközei. Az ún. replikátorok arra képesek, hogy a számítógépes rendszerben „szaporodni kezdjenek”, s így felettebb gyorsan teltsék meg a memóriájukat. A programbetétek a betáplált információ „félrevezetésére” szolgálnak. A „szalámi”-támadások a banki és a pénzügyi rendszerek ellenségei, s mint ilyenek jelentős kváziösszegek felhalmozásához vezetnek. A rejtett csatornák lehetővé teszik, hogy az információkhoz olyanok is hozzáférjenek, akik egyébként nem juthatnának hozzájuk. Végül a számítógépes vírusok különféle válfajai be tudnak hatolni a számítógépes rendszer központjába, és ott különféle mértékű károsodásokat tudnak véghezvinni.

A referált szerzők „slusszpoénként” megjegyzi, hogy a felsorolt visszaéléseken kívül – az „ördög nem alszik” bizonyosságaként – még mások is elkövetkezhetnek.

JOHRIMENKO, S. A.–ČERNEJ, G. A.: *Ugrozy bezopasnosti avtomatizirovannym informacionnym sistemam.* (Programmnye zlopupotrebleniâ.) = *Naučno-techničeskaâ informaciâ*, 1. ser. 5. sz. 1996. p. 5–13./

(Futala Tibor)